

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Michaela Poláka
“ Studentstvo v období poststalinismu: vysokoškolské instituce
a proměny studentské participace v Československu (1956 –
1969) ”

předkládané v roce 2024 na Ústavu hospodářských a sociálních dějin

Stručná charakteristika práce

Disertační práce se věnuje fenoménu československého, respektive českého studentského hnutí v éře poststalinismu. Práce navazuje na autorův výzkum zpracovaný v diplomové práci (*Politika ulice. Studentské protesty v Praze v letech 1962–1967*, FF UK 2018) a usiluje o komplexní analýzu studentstva prismatem sociálního hnutí. Mimo úvodní a teoreticko-konceptuální části autor danému fenoménu věnuje osm jasně strukturovaných kapitol, po nichž následuje závěrečné shrnutí.

Stručné celkové zhodnocení práce

Jak již bylo naznačeno, práce je jasně a logicky strukturována. Autor se snaží na základě nenaplněných příslibů („rozporů“) státního socialismu hledat příčiny vzniku studentského hnutí, jehož vrchol spatřuje po tzv. strahovských událostech, tedy na podzim 1967, kdy začalo docházet ke spontánnímu vzniku samostatných studentských struktur. Autor dále hovoří o dlouhotrvající artikulaci studentských zájmů. Polákovu paralelu o vztahu mezi státním socialismem a studentstvem lze ovšem použít i na poměr mezi badatelskými záměry a čtenářem. Předložená práce je vesměs spíše katalogem autorských příslibů, než komplexní historickou analýzou. Čtenář se nemůže ubránit dojmu, že autor se heuristicky ani argumentačně za původní diplomovou práci příliš neposunul a že nepřináší mnoho nového ani originálního nad rámec v historiografii již vyřčeného; tedy, že nepřichází ani s novým materiálem (nezaplňuje tzv. bílá místa), ani s dostatečně vyargumentovanými tezemi. Poslední, osmá, kapitola, jež slibuje jít za hranice předchozího výzkumu, se nadto svou schematickou tezovitostí a absencí reálného analyzovaného materiálu se standardy odborné historiografie takřka mívá.

Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Argumentace není nelogická, její problém spočívá dílem v tezovitosti a dílem v nedostatečné rozpracovanosti ve vztahu k analyzovanému materiálu. Přirovnání vypůjčené z oblasti kvantové fyziky („Schrödingerův student“) jednak není v rámci autorova pojednání plně funkční – nefunguje ani jako literární obrat ani jako analytický nástroj – a jednak zůstává otázkou, zda popisovaný dvojjí vztah státního socialismu ke studentstvu (naděje režimu, na niž je třeba paternalisticky dohlížet a případně ji trestat jako „nositele reakčních hodnot“, s. 31–32) činí ze studentstva skutečné specifikum. Podobný vztah měl státně socialistický režim též k vlastní stranické inteligenci, ke kulturním pracovníkům i elitám, stejně jako k příslušníkům technické inteligence či lékařům. Ostatně otázkou zůstává, zda podobný vztah neměl nakonec i k dělnické třídě samotné (viz práce Jakuba Šloufa).

Čtyři analyzované rozpory (nenaplněné přísliby státního socialismu) naopak vytvářejí logicky strukturovaný celek, který je v hlavní argumentaci mnohem přesvědčivější: tyto viditelné a studenty reflektované rozpory dlouhodobě utvářely ze studentstva sociální hnutí. Vzhledem k tomu, že tato část vytváří argumentační jádro práce, postrádají ovšem některé její části přesvědčivost, respektive zdají se

heuristicky nedotažené (zejména podkapitola „problémy s informovaností“ a „politickou participací“) a příliš tezovité (není například vztata v potaz role cenzury, autocenzury a fakultních kontrolních mechanismů; hojně artikulovaný pocit nemožnosti seberealizace; mechanismy „demokratického centralismu“ nejsou dostatečně vysvětleny a analyzovány – bojovali studenti proti demokratickému centralismu, nebo anopak volali po jeho skutečné realizaci?). Podobně jako v předchozím případě zůstává otázkou, co je na studentstvu jedinečného, respektive jednalo-li se o jediný segment tehdejší československé společnosti, který dané rozpory viděl a na základě jejich reflexe artikuloval vlastní postoje, případně politiku a politické požadavky.

Za zcela tezovitou, nepodloženou a z hlediska odborné historiografie nezvládnutou je ovšem nutno považovat argumentaci spojenou s rokem šedást osm a následnou normalizací. Principy a mechanismy normalizace studentského hnutí jsou doslova odbyty nevyargumentovanou tezí o přílišné šíři požadavků, která se začne rozpadat tváří v tvář nastupující normalizaci a příslibům důrazu na naplnění materiálních příslibů. Absentuje jakýkoli seriózní pokus o analýzu normalizace studentských struktur a rozpadu studentstva jako sociálního hnutí. Podobně autor zcela rezignuje na přiblížení studentstva roku 1968. Nepojmenovává ani neanalyzuje změnění podmínky, v nichž dvojjaký vztah státního socialismu ke studentům přestává platit a kdy se ze studentstva naopak stává oslavovaná budoucnost demokratického socialismu i relativně rovnocenný partner reformně komunistických politiků. Stejně tak bez povšimnutí zůstává skutečnost, že se ze studentstva v průběhu roku 1968 stává jedna ze složek společnosti, jež zcela veřejně – bok po boku s populárními politiky a veřejnými intelektuály – promlouvá o vlastní roli, politické participaci i obecných problémech společnosti. Pominout toto období, neanalyzovat jej a omezit se na již popsany (Pažout) institucionální vývoj studentských organizací považují doslova za autorské selhání.

2. *Formální úroveň práce*

Formální úroveň práce, včetně stylistiky je na dobré úrovni. V textu je přítomno značné množství zbytečně dlouhých přímých citací, nicméně práce je minimálně v prvních dvou třetinách psána kultivovaným a čtivým jazykem.

3. *Vlastní přínos*

Autor se pokouší představit studentstvo jako živý organismus sociálního hnutí na relativně dlouhém časovém úseku. Pokouší se jasně definovat jeho základní atributy, určit jeho roli a pojmenovat příčiny zániku. Pokud by byly vyřčené otázky skutečně zodpovězeny a vyargumentovány, jednalo by se o velmi přínosnou práci. V předložené podobě však zůstává autorovo pojednání na půli cesty, v některých ohledech (rok 1968, principy normalizace) spíše na začátku.

Dotazy k obhajobě

Dotazy k obhajobě jsou v zásadě obsaženy výše. Jasně by nicméně mělo být formulováno, v jakých ohledech spatřuje disertant roli předložené práce oproti původní práci diplomové.

Je možno odpovědět na otázku tážající se po příčinách dlouhého časového trvání studentského hnutí, jež výrazně překračuje jednu či dvě studentské generace? Jakými způsoby byly udržovány politické praktiky a mechanismy uvnitř studentstva a jeho permanentně se měnícího složení?

Nechci se coby oponent pouštět do výčtu, „co všechno mohl autor ještě prostudovat a proč tak neučinil“. Měl by ovšem jasně odpovědět na otázku, která je u daného tématu patrná při prvním ohledání textu: z jakého důvodu neprovedl analýzu týdeníku *Student* vydávaný ÚV ČSM?

Závěr

Navzdory uvedeným výhradám je nutno konstatovat, že výsledný text je strukturován a napsán na základě nezpochybnitelného pracovního nasazení. To autora opravňuje k tomu, aby měl možnost své teze obhájit před příslušnou komisí. V takovém případě, tedy v přímé závislosti na úspěšné obhajobě práce a debatě s ní spojené, lze práci doporučit případným hodnocením „prospěl“.

3. června 2024

Jan Mervart